

4

De ideologie
van kolonisten

8

Het land
moet kotsen

10

Geen koude Rots

jaargang 70
nummer 3
september 2025

Israëlmagazine

verbonden

Israëlzondag 2025

Bij de foto op de voorpagina:

De Pilaren van Salomo
In het uiterste zuiden van Israël, net boven Eilat, ligt het schitterende Timna park. De natuur is er adembenemend mooi en wordt mede getypeerd door enorme rotspartijen. Het meest in het oog springend zijn de Pilaren of Zuilen van Salomo.
Ze zijn naar hem vernoemd omdat de beroemde koning Salomo in zijn regeerperiode in het Timna park kopermijnen had. De zuilen vormen het beeld voor de kracht, de rotvastheid, van de HEERE. Bij Hem mag Israël en mogen ook wij, als we naar recht en gerechtigheid wandelen altijd weer schuilen als in een burcht.

Verbonden is een uitgave van het deputaatschap Kerk en Israël van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland. Aan Verbonden ligt de visie ten grondslag dat kerk en Israël diep en voorgoed verbonden zijn. Het blad biedt bezinning op kerk, Israël en jodendom en de ontmoeting hiertussen. Het deputaatschap is een van de partners in het Centrum voor Israël studies (CIS). Een door het CIS uitgezonden Israëlconsulent geeft in Jeruzalem gestalte aan deze ontmoeting en doet hiervan in Verbonden geregeld verslag.

inhoud

Opmerkelijk	3
Een Bijbels-historisch recht?	4
Kamperen	6
Zo kan het ook	7
Het land moet braken	8
Israëlzondag 2025	10
Alle soorten reigers	11
Joodse achtergronden bij Mattheüs	12

De HEERE is mijn rots en mijn burcht
en mijn Bevrijder, mijn God, mijn rots,
tot Wie ik de toevlucht neem,
mijn schild en de hoorn van mijn heil,
mijn veilige vesting.

Psalm 18 : 3

colofon

Commissie van redactie: ds. A. Brons, drs. L. van Dalen, dr. C.M. van Driel, dr. A.J. den Heijer
Eindredacteur: C.M. van Driel, e-mail: cmvdriel@solcon.nl
Website: www.kerkenisrael.nl
Contact deputaten Kerk en Israël: e-mail: info@kerkenisrael.nl
Administratieadres: Landelijk kerkelijk bureau van de Chr. Geref. Kerken, Ghandistraat 2, 3902 KD Veenendaal, Postbus 334, 3900 AH Veenendaal, tel.: (0318) 582350 fax (0318) 582351, e-mail: adressenbeheer@cgk.nl
Penningmeester: ds. N. Vennik, e-mail: penningmeester@kerkenisrael.nl, tel.: (0416) 85 12 96, Bankrekeningnummer: NL19 INGB 0000 3652 71, t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref. Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester, hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.

reflectie

Lieuwejan van Dalen

Opmerkelijk

Wat is er wereldwijd veel gaande rondom Israël. Het Nederlandse kabinet is erdoor uitgedund. In België werd eind augustus een regeringscrisis rondom het Israëlbeleid ternauwernood afgewend. In parlementen wordt er vele uren over gedebatteerd.

Dit in tegenstelling tot vele crises waar we nauwelijks iets over horen, bijvoorbeeld de humanitaire catastrofe die zich in Sudan voltrekt. Of het grote onrecht dat geruisloos gaande is in Nigeria en anderen landen in de Sub-Sahara, waar islamitische terreurgroepen dorpen overvallen en onschuldige burgers worden verminkt, verkracht of vermoord. Of de onderdrukking van vrouwen in Iran en Afghanistan. Of de bloedige burgeroorlog in Jemen, met als gevolg een al jaren durende humanitaire crisis. Slechts af en toe is er aandacht voor.

Demonstraties

Zien wij wat 'Gaza' wereldwijd doet? Op tal van plekken werden pro-Palestijnse massademonstraties gehouden. In ons eigen land, in steden als Londen, Istanbul, Teheran, Madrid, Rome, Dublin en verschillende Pakistaanse steden werden massamanifestaties georganiseerd die soms op rellen uitliepen. Naast de veelgehoorde kreet 'From the river to the sea' werd er een nieuwe slogan geïntroduceerd: 'Death to the IDF!' Je zou haast vergeten dat Hamas een partij is in dit conflict, en dat er nog steeds gijzelaars worden vastgehouden door deze terroristische organisatie. Er is nog wat aandacht voor de oorlog tussen Rusland en Oekraïne, maar verder ligt de focus vooral op het Gazaconflict. Deze selectieve verontwaardiging bevreedt altijd weer.

Verschil

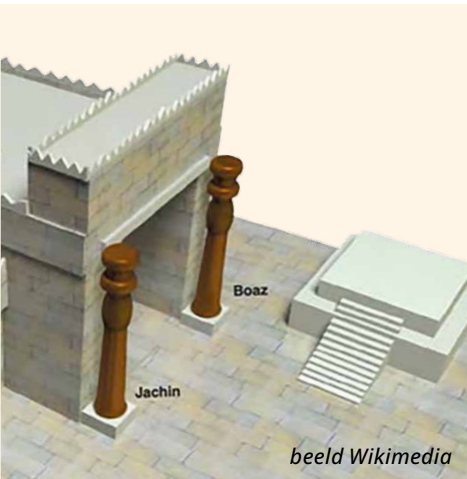
Hoewel de strijd tussen Saoedi-Arabië en de Houthi's tussen de 300.000 en 500.000 slachtoffers heeft geëist, kunnen Arabieren zorgeloos op vakantie in Europa. Hoewel de

Russische legers talloze Oekraïense steden en dorpen hebben verwoest, kunnen Russen met een visum ongestoord naar Nederland reizen voor een zakenreis of een familiebezoek. En hoewel de Amerikanen in hun strijd tegen 'global terror' in Irak en Afghanistan ook vele burgerslachtoffers hebben gemaakt, lopen er talloze burgers uit de Verenigde Staten vrijelijk door de Lage Landen. Zij worden niet afgerekend op de politiek of het beleid van 'hun' regering. Alleen Joden moeten wereldwijd enorm op hun hoede zijn als het Israëlisch-Palestijnse conflict opblaait.

Onveilig

Wat gebeurt er momenteel als mensen hardop Ivriet spreken in de straten van Utrecht? Of een keppeltje op hun hoofd hebben? Of een vlag van Israël tonen. Of een Davidster dragen. Al is er weinig media-aandacht voor, er is sprake van veel incidenten. In Nederland, maar ook in Duitsland, Spanje, Frankrijk en Griekenland. Opmerkelijk! En dan zijn er ook nog theologen die zeggen dat Israël een volk is als alle andere. Kijk dan eens om je heen! «

De Tempelzuilen

Joodse symbolen

Jachin en Boaz, naar koning Salomo vernoemd, waren de twee zuilen die aan de ingang van de tempel stonden. Jachin aan de rechter- en Boaz aan de linkerzijde. Ze waren 9 meter hoog en 6 meter dik, aan de bovenkant versierd met kapitelen. Ze stralen de macht van God uit, zoals heel mooi onder woorden wordt gebracht in Psalm 93:1: 'De HEERE regeert, Hij is met majesteit bekleed, de HEERE is bekleed en heeft zichzelf omgord met macht'. Ook in de namen van de zuilen wordt de grootheid en kracht van God aangegeven. In het Hebreeuws betekent Boaz 'kracht' en Jachin is het woord voor 'opgericht'. Zo woonde machtige God in zijn tempel te midden van zijn volk.

Een Bijbels-historisch recht?

Stenen des aanstoots zijn het, voor welhaast heel de wereld: de Israëlische nederzettingen op Palestijns grondgebied. Joodse kolonisten zijn hier komen wonen na de Zesdaagse Oorlog van 1967, waarin Israël deze gebieden veroverde. Wie zijn deze kolonisten en vanuit welke visie wonen zij daar?

In een conflict is meestal alles omstreden. Toch is er één aspect van het Israëlisch-Palestijns conflict waarover bijna iedereen het wel eens is: dat de nederzettingen op de Westoever volgens internationaal recht illegaal zijn. 'Het overplaatsen van kolonisten naar de Westelijke Jordaanoever en Oost-Jeruzalem door Israël en het in stand houden van hun aanwezigheid, is in strijd met artikel 49 van de 4e Conventie van Genève', oordeelde het Internationaal Gerechtshof in 2024, en kon daarbij op brede instemming rekenen, waaronder ook van Nederland. Toch laten de cijfers een explosieve groei zien. In 1970 woonden er op de Westoever ongeveer 1000 kolonisten, in 1980 al ruim 10.000, in 1990 bijna 100.000, in 2000 bijna 200.000 en tegenwoordig meer dan een half miljoen, tegen ca. 3 miljoen Palestijnen. Sinds 7 oktober gaat het nog harder en zijn er weer tientallen nederzettingen en dorpjes bij gekomen.

Khomeini-achtig

Waarom blijven deze kolonisten de internationale afkeuring trotseren? Hoe zien zij zichzelf en wat geloven zij? Vanuit welke ideologie rechtvaardigen zij hun dagelijkse

aanwezigheid op Palestijns grondgebied, terwijl ze weten dat die juridisch illegaal is, en hoe kijken zij naar de toekomst? Dat zijn wezenlijke vragen. Die vragen spelen overigens ook binnen Israël zelf. Ook daar worden de kolonisten door velen met argusogen bekeken, zeker nadat zij zich in juni van dit jaar zelfs keerden tegen het eigen leger, de IDF. 'We hebben al een Iran buiten onze grenzen. We hebben geen enkele behoefte aan nóg zo'n Khomeini-achtige religieuze staat, maar dan binnen onze eigen grenzen', zo was te lezen in een recent opinie-artikel uit seculiere hoek.

Wel voor, niet van

Een aanzienlijk deel van de kolonisten beschouwt zichzelf als religieus-zionistisch. Dat wil zeggen dat zij op grond van de Bijbel het recht menen te hebben om deze gebieden te bewonen, omdat de Bijbel vertelt dat het land toebehoort aan Israël. Dat Bijbels-historische recht is in hun optiek wezenlijker en dieper dan het recht zoals dat momenteel beschreven wordt door de internationale gemeenschap.

Een religieus-zionist zal opvallend genoeg bovendien

De Israëlische Veiligheidsminister Itamar Ben Gvir woont in de nederzetting Kirjat-Arba (foto: ANP/EPA).

niet snel zeggen dat Israël zijn 'vaderland' is, zoals dat in nationalistische bewegingen in Europa gangbaar was en is. Het land van herkomst van de aartsvaders was immers niet Israël, maar Ur der Chaldeeën! Israël is geen land van herkomst, maar land van toekomst. Het land waar zij wonen is vóór hen, ook al is het juridisch gezien misschien nog niet ván hen.

Vooral opperrabbijn Abraham Isaac Kook (1865-1935) en zijn zoon Zvi Yehuda Kook (1891-1982) hebben dit denken uitgewerkt en uitgedragen, zo valt te lezen in het boeiende overzichtswerk *Religious Zionism and the Settlement Project* uit 2018. Geïnspireerd door hun gedachtegoed beschouwen veel religieuze kolonistengemeenschappen zichzelf als niet minder dan voorlopers van de messiaanse tijd.

Anders dan hun lauwe volksgenoten zetten zij in geloof voet aan wal in het land van Gods belofte om daarmee de komst van het Koninkrijk van God te bespoedigen. Wanneer heel Israël bewoond wordt en politiek gezien volledig in Joodse handen is, dan is aan de oude opdracht aan Jozua voldaan om het land in bezit te nemen. Dan kan de tijd aanbreken dat Israël het licht der wereld wordt en als een vuurtoren de weg zal wijzen aan de schepen van de volkeren op de wereldzee. Dat hoge doel heiligt de middelen van illegaliteit, verdrijving en zelfs verzet tegen de autoriteiten.

Op dit laatste punt zit er een spanning in de religieus-zionistische gemeenschap. Enerzijds erkent men de staat Israël in dankbaarheid als het begin van de verlossing. Anderzijds is men bereid die te trotseren, omdat de overheid volgens hen niet visionair genoeg is. Tot echte conflicten kwam het overigens vooral ten tijde van de regering van Yitzhak Rabin, die in 1995 door de religieuze zionist Yigal Amir vermoord werd. De laatste paar jaar is het dilemma kleiner geworden, omdat de regering van Netanyahu na 7 oktober de kolonisten volop rugdekking geeft.

Toe-eigening van het heil

Hoe moeten we dit gedachtegoed waarderen? Volgens internationaal recht is het eenvoudig: kolonisatie is niet toegestaan en betekent een grondige en duurzame versterking van een mogelijk vredesproces. Maar hoe ligt het theologisch? De visie van de kolonisten raakt ook onze eigen omgang met de Bijbelse beloften en hoe we ons die toe-eigenen. Zijn de kolonisten in zekere zin immers niet gewoon een voorbeeld van de toe-eigening van het heil en van de beloften, zoals we daar ook in de zondagse prediking toe worden opgeroepen? Leven ze niet voorbeeldig gelovig in de spanning van het 'reeds' en het 'nog-niet'? Ze wandelen toch in het geloof dat het land van hen zal zijn? Ook al aan-

Rabbi Zvi Yehuda Kook spreekt zich uit tegen terugtrekking van de Golanhoogte na de Jom Kipoeroorlog. Naast hem Menachem Begin, de eerste 'rechtse' premier van Israël.

schouwen ze dat nog niet, ze wagen het er toch alvast op. Hun geloof is niet steriel, maar werkzaam: ze voegen de daad bij het woord.

Die redenering lijkt sterk, maar roept toch grote vragen op. In de eerste plaats vanwege de basale vraag, of de landbelofte en de opdracht aan Jozua nog steeds op deze wijze gelden voor Israël. Binnen het jodendom zelf is daar al grote verdeeldheid over, maar vanuit christelijk perspectief moet en mag deze vraag ook indringend gesteld worden in het licht van de komst van Christus, zonder dat dat direct hoeft te leiden tot een vervangingstheologie.

Zekerheid

Een tweede bezwaar gaat nog dieper: is dit toe-eigenend vooruitgrijpen misschien juist geen teken van geloof, maar van ongelof? Dat vinden bijvoorbeeld ook de Haredim (ultra-orthodoxen). Kolonisten trekken volgens hen de beloften met geweld en macht naar zich toe. Nu al willen ze het kaf van het koren scheiden, nu al willen ze het land in bezit nemen. Maar zijn het niet de zachtmoedigen die het land zullen beërven? En is dat niet een gave van de komende Messias, waar wij niets aan kunnen bijdragen?

Zo bepalen de kolonisten de kerk bij de vraag, in hoeverre we als kerk leven van de belofte dan wel ons die beloften denken te kunnen toe-eigenen in de vorm van zekerheid en bezit. Waar de zekerheid van het geloof (*certitudo*) verandert in een menselijke zekerheid die wil 'hebben' (*securitas*) daar lijkt vooruitgrijpende kolonisatie nooit ver weg, ook niet in de kerk. Daar vestigen we toch zomaar weer onze eigen aardse steden en zekerheden. Maar we hebben hier geen blijvende stad. «

Kamperen

Het leven in Israël heeft verschillende lagen. Zo is er op dit moment de laag van het gewone, alledaagse leven. Daarnaast is er ook de laag van een alsmat voortdurende oorlog. En soms raken die twee aan elkaar, zoals tijdens de kampeertrip die ik had met mijn zoon.

In ons gezin hebben we ooit afgesproken dat als de kinderen twaalf worden, dat ze de dan een nachtje weg gaan met één van de ouders. Afgelopen april is onze oudste zoon twaalf jaar geworden, dus ik mocht samen met hem weg. We besloten om te gaan kamperen in het National Park in Ashkelon.

Deze plek heeft een bijzonder lange geschiedenis waar ook vandaag nog genoeg van terug is te vinden. De stad lag aan de Via Maris, een belangrijke handelsroute vanuit Egypte naar Mesopotamië. In Exodus 13:17 wordt een deel van deze weg de 'weg door het land van de Filistijnen' genoemd. Tijdens de uittocht uit Egypte laat de HEERE het volk niet via deze weg gaan om te voorkomen dat ze teruggaan. In de Bijbel is Ashkelon één van de vijf Filistijnse steden, onder andere genoemd als de plek waar Simson 30 mannen doodde (Richteren 14:19).

Lange geschiedenis

Eenmaal aangekomen bij het National Park blijkt dat je vooraf moest reserveren via de Hebreeuwse website om te kamperen (de Engelse website heeft deze optie dus blijkbaar niet). En helaas zijn we niet de enigen met het idee om te kamperen, want de camping is al volgeboekt. Gelukkig konden we op de dag zelf wel het park in Ashkelon bezoeken.

Toen we arriveerden was een groep archeologen net bezig om de laatste spullen in te pakken bij een opgra-

ving van een kerk met de naam Santa Maria Viridis. Deze kerk werd gebouwd in de vijfde eeuw door de Byzantijnen. Vervolgens werd de kerk in de tiende eeuw veranderd in een moskee, jaren later werd het gebouw weer als kerk gebruikt door de Kruisvaarders, om vervolgens in 1191 gesloopt te worden door de legers van Saladin. Verder waren er de restanten van een prachtige basiliek die functioneerde als een ontmoetingsplaats en waar handel werd gedreven. Op dit moment is men bezig met een enorme reconstructie met de restanten die er nog zijn. En voordat u denkt: 'Die arme jongen, je zal maar zo'n vader hebben met liefde voor oude stenen...', na een uurtje hebben we de zee opgezocht en daar heerlijk gezwommen!

Onrustige nacht

Ondertussen hadden we op de Hebreeuwse website van de Nationale Parken een campingplek geboekt in Eshkol National Park. Dit park ligt in het noord-westen van de Negev-woestijn en vormt daar een prachtige oase. Het park ligt langs Nahal Besor, een stroom die door de Negev heen stroomt en daar een groen lint (water is leven!) creëert. De naam van de beek Besor kennen we van de achtervolging van de Amelekieten door David, nadat ze Ziklag hadden veroverd (1 Sam. 30:9). Maar het is waarschijnlijk niet dezelfde beek als in deze geschiedenis. We komen aan in het park als het al donker is, maar

Kamperen in een oase...

gelukkig is er voldoende licht om onze tent op te zetten. Terwijl we bezig zijn, horen we in de verte een ontplofing. Dit park zit op ongeveer 12 kilometer van de grens met Gaza, op dezelfde lijn als Khan Younis.

De ontplofing die we horen is niet de laatste. Terwijl we in onze tent liggen, horen we gedurende nacht om de zoveel minuten de ontploffingen in de verte. Een heel enkele keer klinkt er nog een zwaardere dreun. Het zorgt ervoor dat de oorlog ineens weer heel dichtbij is. Terwijl ik in mijn tent lig – op relatief grote afstand van het strijdtonel – denk ik aan de Palestijnen, waarvan het grootste deel al twee jaar in tenten leeft. Zij horen de ontploffingen ook, maar liggen niet op grote afstand. En in het donker van de nacht denk ik ook aan de gegijzelden. Ze zijn zo dichtbij, maar tegelijk zo onbereikbaar. Zij worden al twee jaar vastgehouden in onmenselijke omstandigheden.

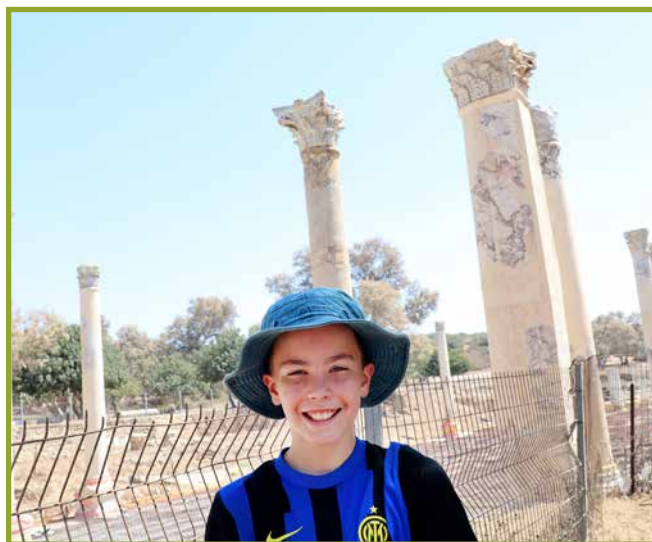
Na een onrustige nacht pakken we onze spullen weer in om naar huis te gaan. Terwijl nog even ontspannen in de oase, komen er helikopters overvliegen. Op deze plek is de oorlog hoorbaar en voelbaar.

Uitweg

Gelukkig kon mijn zoon 'gewoon' genieten van het uitstapje met zijn vader, ook al ben je toch alerter, zeker bij de zwaardere ontploffingen. Maar dit is helaas hoe het leven er op dit moment in Israël uit ziet. Het gewone leven gaat door, maar tegelijk gaat de oorlog ook door. De afgelopen weken zijn er grote protesten geweest om de regering te op te roepen tot een gijzelaarsdeal. Er wordt gevreesd dat een nieuw offensief in Gaza-Stad de dood van de nog levende gijzelaars zal betekenen. En dan hebben we het nog niet over degenen die gedood zullen worden in een nieuwe fase van de strijd: terroristen van Hamas, onschuldige Palestijnen en Israëlische soldaten. We hopen dat de diplomatieke inzet – met alle spelers met elk hun eigen belangen – de weg opent naar een uitweg uit dit conflict. «

De opgraving van de Santa Maria Viridis.

Zoon Niels met op de achtergrond de basiliek.

Andries Knevel

Zo kan het ook

'Een paar mensen hebben afgezegd omdat ze bang waren voor ongeregelheden.'

Het afgelopen voorjaar heb ik in het land een aantal lezingen gehouden over 'Israël en de Arabieren (Palestijnen)'. Daarin behandelde ik de geschiedenis vanaf 1896 (*Der Judenstaat* van Herzl), tot nu, met daarna de vraag wat de Bijbel zegt over volk, land en staat.

De opkomst was goed, maar ik hoorde ook dat potentiële bezoekers toch maar niet kwamen uit angst voor geweld uit de hoek van de pro-Palestina-demonstranten. Die angst was natuurlijk niet helemaal ongegrond, alhoewel ik onder eigen naam een verhaal hield. Niet namens een organisatie.

Op een goede avond bleek na de pauze, dat er een, hoe zeg je dat, pro-Palestina-activiste onder mijn gehoor zat. Ze had het niet kenbaar gemaakt, maar direct na die pauze begon ze mij kritische vragen te stellen. Over het geweld in Gaza en over het doden van onschuldige kinderen.

Ik was even bang dat het uit de hand zou lopen, maar die angst was ongegrond, want de wijze van vraagstelling was kritisch, maar ook respectvol. En met datzelfde respect poggde ik te antwoorden.

Maar de zaal was er ook nog, met in die zaal mensen met een uitgesproken pro-Israël-visie. En toen gebeurde er iets moois. Er ontstond een discussie tussen de zaal en deze activiste, waarbij er hele harde noten werden gekraakt, maar waarbij er tegelijkertijd van beide kanten respect bleef.

Beide kanten probeerden zich zelfs in te leven in de argumenten van de ander, en dat zorgde voor wederzijds begrip, en ook een zekere nuancering van eigen visie en standpunt.

Na afloop sprak deze activiste me aan. Ze bedankte me dat ik haar alle ruimte had gegeven om haar mening te ventileren. Dat had ze niet verwacht, en het had haar aangenaam verrast. Zoals ook de vriendelijkheid en welwillendheid van de mensen in de zaal haar verrast hadden.

Zo kan het dus ook, zeiden we tegen elkaar. Ja, zo kan het dus ook. «

Uitzicht op Ginosar (PikiWiki, Yehudit Garinkol)

Het land moet braken

Drie keer wordt in het Bijbelboek Leviticus gezegd dat het land inwoners zal uitspugen, uitspuwen, uitbraken. Het is een sprekend beeld: het land is ziek en misselijk. Het heeft de buik meer dan vol van de viezigheid die het moest slikken. Die is niet te verteren. Die ligt zo zwaar op de maag, dat het land 'over z'n nek gaat' en alles uitkotst.

Met Leviticus 18 begint het tweede deel van dit boek. Tot dan ging het over de priesters en het heiligdom. Vanaf nu gaat het over het volk en het land. Het gaat over hoe het volk heilig moet zijn, in het in acht nemen van diverse geboden. In hoofdstuk 26 gaat het ook over wat er gebeurt als Israël dat niet doet, wat erop uitloopt dat het land het volk inderdaad zal uitspuwen (26³³). Maar dan wordt ook herstel van het land en het volk in het vooruitzicht gesteld.

Het Heilige Land

Het volk moet heilig zijn. Is het land dat ook; is de naam 'het Heilige Land' Bijbels? Veel christenen gebruiken die naam. Bij hen heet het land heilig om de gebeurtenissen die er hebben plaatsgevonden. Onder Joden komt de benaming ook voor. Bij hen heet het land heilig door de heiligheid van het volk. Land en volk hebben een mystieke en unieke band, zegt bv. de joodse dichter en filosoof Juda Halevi (ca.1075-1141).

In de Bijbel komt de term 'het Heilige Land' niet voor. Een tekst als Numeri 35³³ ('U mag het land niet ontheiligen', HSV) lijkt in die richting te gaan, maar in het Hebreeuws is het begrip 'heilig' niet aan de orde. De NBV21 geeft: 'U mag het land niet ontwijden'.

Sowieso, in het Nederlands kennen we de woorden 'ontheiligen' en 'verontreinigen', waarmee gesuggereerd wordt dat het gaat om heiligheid of reinheid weghalen. In de Bijbel is 'onreinheid' niet de afwezigheid van reinheid, maar de aanwezigheid van iets dat actief besmet, infecteert. Het Land is daar kennelijk gevoelig voor...

Onreinheid

In de directe context van de teksten over het uitbraken van de inwoners, zowel in Leviticus 18 als 20, gaat het vooral over seksuele onreinheid, door incest (in allerlei vormen), homofilie, bestialiteit. En ook over de gruwel van kinderooffers aan de afgod Moloch. In Leviticus 20²³⁻²⁷ gaat het vervolgens nog over rein en onrein voedsel en over contact zoeken met doden. Daarnaast: tussen deze beide hoofdstukken staan de heiligheidswetten van Leviticus 19, die het hele leven bestrijken.

Elders in de Bijbel worden ook andere dingen genoemd als geestelijke 'bodenvervuiling'. In Numeri (35^{33v}): 'Het bloed [=doodslag] ontheiligt het land.' Daarbij komt ook naar boven wat God zei toen Kaïn zijn broer Abel doodde: 'Er is een stem van het bloed van uw broer, dat van de aardbodem tot Mij roept. Nu dan, u bent vervloekt, weg van de aardbodem, die zijn mond heeft opengedaan

samen luisteren

- 18²⁵ ... zodat het land onrein geworden is. Ik zal het zijn ongerechtigheid vergelden, zodat het land zijn bewoners zal uitspuwen.
- 18²⁸ Laat het land u niet uitspuwen, omdat u het verontreinigt, zoals het het heidenvolk dat er vóór u was, uitgespuwd heeft.
- 20²² U moet al Mijn verordeningen en al Mijn bepalingen in acht nemen en ze houden, zodat het land waar Ik u heen breng om er te wonen, u niet zal uitspuwen.

Aart Brons
(secretaris deputaten
en redactielid)

om het bloed van uw broer uit uw hand op te nemen' (Gen. 4^{10v}).

Opvallend, gezien de context in Leviticus 18 en 20, zijn de woorden van Psalm 106³⁸ waar kinderooffers als het toppunt genoemd worden. Dat doet ook Deuteronomium 18¹², dat daarnaast ook nog spiritisme noemt (vgl. Lev. 20²⁷). En verder Jeremia 3⁹, waar het gaat over hoererij in overdrachtelijke zin: 'Zo gebeurde het dat het land door haar lichtzinnige hoererij ontheilgd werd, want zij pleegde overspel met steen en met hout' (vgl. Jer. 3^{1v}).

Ezechiël 36^{17v} noemt 'het bloed' én 'de stinkgoden'. De verontreiniging beperkt zich niet tot met name seksuele aberraties. In Jesaja (24^{5v}) staat: 'Want het land is ontheilgd door zijn inwoners: zij overtreden de wetten, zij veranderen elke verordening, zij verbreken het eeuwige verbond. Daarom verteert de vervloeking het land en moeten zijn inwoners boeten.'

Zo gewaarschuwd...

Een joods geschrift wijst erop dat de Thora niet volstaat met het eerste 'het land spuwt uit'. Het is als met een dokter die een patiënt waarschuwt dat hij bepaalde dingen niet moet eten. Dan komt er een tweede dokter die de patiënt zegt, dat als hij dat toch doet, hij anderen achterna gaat die zo zijn overleden. De patiënt zal die tweede waarschuwing nog ernstiger nemen. Vers 28 is de tweede waarschuwing. En 20²² komt daar dan nog eens overheen.

Verlaten land, verstrooid volk (AI-gegenereerd beeld)

Ondanks alle waarschuwingen is het zover gekomen. In Leviticus 26 (en Deut. 27-29) wordt gewaarschuwd door een beschrijving van wat het volk voor vloek over zich afroept door zonden. Uiteindelijk zal dan, zo lezen we in Leviticus 26³⁰⁻³⁹, God het land tot een woestijn maken en het volk verstrooien; het zal worden verslonden door het land van de vijanden waarheen het was weggevoerd.

Hersteltijd

Zo zal het land rust krijgen, en kan herstel intreden. 'Dan zal het land behagen scheppen in zijn sabbatsjaren, alle dagen dat het verwoest ligt en u in het land van uw vijanden bent. Dan zal het land rusten en zal het behagen scheppen in zijn sabbatsjaren' (Lev. 26³⁴). Dat komt terug in vers 43. Alleen in de SV zien we het woordspel: 'Als het land om hunnentwil zal verlaten zijn geweest, en aan zijn sabbatten een welgevallen gehad hebben, wanneer het om hunnentwil verwoest was, en zij aan de straf hunner ongerechtigheid een welgevallen zullen gehad hebben...'. Het land ontvangt z'n rust en het volk ontvangt z'n straf. Maar daarmee komt er weer ruimte voor het volk in het land.

Om over door te denken

Wat zeggen deze woorden nu? We horen hier heel pregnant wat in de Schriften steeds weer klinkt. Je moet naar Gods geboden leven 'opdat het je wel gaat in het land'. Zonde verziekt alles. Leidt uiteindelijk tot ballingschap. De landbelofte is niet onvoorwaardelijk. Gods volk kan zichzelf (voor het land) 'onmogelijk maken'. Dan moet het eruit. Al is daarmee het laatste woord toch nog niet gezegd.

Dat het volk Israël weer in het land kwam in recentere tijd, dat mogen we als bijzondere blijk van Gods trouw en genade zien. Maar dan wordt juist nu het volk er weer leeft de vraag weer heel actueel of het land niet opnieuw zal moeten braken... Laten we hopen en bidden dat het zover niet komt!

Een vraag apart is of je ook 'een groene preek' over de teksten kunt houden, door 'het land' te verbreden tot 'de aarde' die een – misselijkmakende – mensheid kan uitspugen. Zoiets lijkt nu aan de hand te zijn door bodem- en milieuvervuiling. We kunnen niet de tekst naar ons en onze situatie ombuigen alsof dit nu de/een betekenis is. Maar misschien wel een overeenkomst?! «

Israëlzondag 2025

‘Rotsvast’. Dat thema is gekozen voor de Israëlzondag van dit jaar, 5 oktober. Dit beeld kan reacties oproepen. Iemand denkt: hoe komt de kerk erbij om in de huidige omstandigheden positieve aandacht aan Israël te geven? Daarvoor moet je inderdaad een hart van steen hebben. Of (on) gevoelig zijn als een rots.

Begrijpelijk wellicht, als we beseffen wat de dagelijkse berichtgeving over Gaza met ons doet. In veel kerken is het daarom lastig om het over Israël te hebben. Er zijn voorstanders, die stellen dat de berichtgeving over Israël's acties eenzijdig is en dat Israël zich volkomen terecht verdedigt. Hamas heeft immers zijn ware gezicht laten zien. Als ze de kans krijgen zal hun diepe haat tegenover Joden in daden omgezet worden. Mag Israël zich dan teweer stellen, ook als Hamas mensen als schild gebruikt?

Daar tegenover vinden veel kerkleden het onbegrijpelijk dat iemand zo kan denken, omdat het leed voor de mensen in Gaza onnoemelijk veel groter is dan het leed dat Israël is aangedaan. Daarom dient de kerk zich alleen maar te verzetten tegen het machtsmisbruik van de staat Israël... Het resultaat is een patstelling waardoor het thema Israël meestal gemeden wordt, om emotionele debatten – of erger, te voorkomen. Tal van regio's, zelfs in en rond het Midden Oosten, laten eveneens een onnoemelijk leed zien, maar geen regio weet zoveel los te maken als juist Israël.

Hartstochtelijk lied

Hoe komt dat? Misschien wel juist vanwege (de werkelijkheid van) het hoofdstuk uit de Bijbel dat deze week in de synagoge gelezen wordt en dat de aanleiding was voor de keuze van het thema 'rotsvast'. Het gaat om het lied van Mozes in

Deuteronomium 32, waarin God beschreven wordt als 'Rots'. Het is een hartstochtelijk lied, gericht aan mensen die God vaarwel hebben gezegd. De Rots die hen heeft voortgebracht hebben ze verlaten (vs.18). Wat doet deze Rots? Hij verkoopt zijn volk! (vs. 30). Andere volken vernederen Israël. Totdat... er een omkeer komt in het lied, als God ziet dat hun kracht vergaan is (vs. 36). En dwars door alles heen treedt God voor hen in de bres: 'ze zullen zien dat Ik God ben, dat Ik leef, en dat er geen God is, behalve Mij' (vs. 39). Een koude Rots? Hier klopt een warm Hart, die niet loslaat wat Hij begon. Ondanks dat zijn volk het er niet naar gemaakt heeft, roept Hij hen hartstochtelijk op: Zie toch dat Ik jullie Rots blijf waar je op bouwen kunt!

Gezamenlijke Rots

Als het om Israël gaat, zou dát ons gesprek moeten bepalen. In de synagoge wordt God deze week God aanbeden als deze Rots, in het gebed dat Hij hen niet loslaat. Is dat ook ons gebed voor Israël? En voor onszelf? Als God voor hén geen Rots meer zou zijn, hoe weet je dat Hij het voor ons wel zal zijn en blijven?

Hoe kan onze gezamenlijke verbondenheid met Hem als Rots gestalte krijgen, zodat die ons een nieuw zicht op Gods trouw kan geven... en die ons de juiste houding geeft naar Israël en Joden? Daarom haalt Paulus het laatste vers uit ditzelfde Deuteronomium 32 aan in zijn brief aan de Romeinen: 'Wees blij, heidenen, dat je met dit volk verbonden bent!' (vrije weergave van Rom. 15:10/Deut. 32:43).

Om de bezinning hierover te stimuleren heeft het CIS een preekschets met gespreksvragen aangeboden, artikelen om het gesprek te verdiepen, verwerkingsmateriaal voor kinderen en een video van Israëlwerker Geert de Korte. Zie www.hetcis.nl/israelzondag2025. «

Alle soorten reigers

Het land Israël is door zijn unieke ligging een paradijs voor natuurliefhebbers. Het heeft door het afwisselende landschap ook een grote biodiversiteit. Als schakel tussen drie werelddelen ligt het land op één van de belangrijkste vogeltrekroutes van de wereld. In de Bijbel worden ruim 35 soorten genoemd. In deze bijdrage diverse reigers.

Koereiger

Mangrove-reiger

Kwak

Reigers

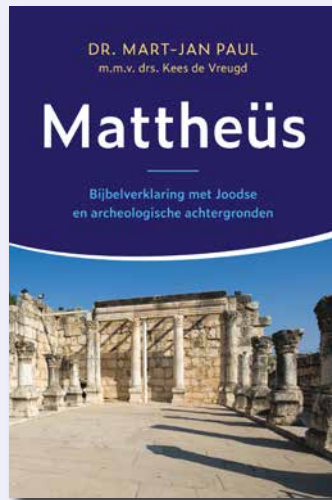
In Leviticus 11:19 en Deuteronomium 14:18 wordt er gesproken over 'alle soorten reigers'. En inderdaad, het zijn er vele daar in Israël. Je kunt er zomaar tien verschillende soorten tegenkomen. Hier een selectie: de kwak aan de rand van het meer van Galilea. De koereiger bij een kibboets daar in de buurt. De mangrove-reiger aan de kust bij de Golf van Akaba, iets ten zuiden van Eilat.

Joodse achtergronden bij Mattheüs

Mart-Jan Paul en Kees de Vreugd bieden in hun commentaar op Mattheüs een schat aan informatie over de Joodse wereld waarin Jezus leefde en zijn onderwijs gaf, zoals beschreven bij Mattheüs. Ze laten zien dat Jezus' onderwijs in veel opzichten overeenkomt met (deels latere) Joodse bronnen.

De tekst is grotendeels van de hand van prof. dr. Mart-Jan Paul, emeritus hoogleraar Oude Testament aan de ETF Leuven en betrokken bij het Centrum voor Israëlstudies. Drs. Kees de Vreugd, medewerker bij Christenen voor Israël, heeft informatie vanuit Joodse bronnen bijgedragen. Het commentaar belooft 'Joodse en archeologische achtergronden' te geven. Het doet dat op basis van een brede kennis van primaire en secundaire literatuur.

Vergelijkend licht

Bij de 'Joodse bronnen' realiseren de auteurs zich dat het jodendom in de tijd van Jezus diverser was dan het latere rabbijnse jodendom. Waar naar rabbijnse literatuur wordt verwezen, wordt steeds informatie gegeven over de datering van de geschriften en de mogelijke ouderdom van de daarin opgenomen tradities. Als vergelijkingsmateriaal werpt het veel licht op de manier waarop Jezus de Schrift uitlegt en hoe Hij stelling neemt in discussies uit zijn tijd (bijvoorbeeld over wat je op sabbat wel of niet mag doen). Het commentaar geeft ook veel informatie over meer alledaagse zaken als visserij of huwelijksgebruiken, op grond van zowel geschreven als archeologische bronnen. Archeologische vondsten worden verder vermeld waar ze de betrouwbaarheid van het evangelie ondersteunen, zoals het ossuarium van Jacobus, de broer van Jezus (waarvan de authenticiteit overigens omstreden is, maar dat vermelden de auteurs niet). De archeologie krijgt weinig ruimte om haar eigen verhaal te vertellen

over het eerste-eeuwse jodendom. Zo geven grafinscripties een ander beeld van Joodse ideeën over het hiernamaals in de eerste eeuw dan de literaire bronnen, maar dat blijft buiten beschouwing.

Eigen profiel

De achtergrondinformatie wordt gegeven in katernen en in de lopende tekst van het commentaar. De uitleg die daar gegeven wordt van de tekst van Mattheüs is evenwichtig, met oog voor verschillende interpretaties die eerlijk worden gepresenteerd. De inleiding geeft aan dat er een canonic benadering is gekozen, waarbij de vergelijking met andere evangeliën vooral dient om het eigen karakter van Mattheüs in het vizier te krijgen (p. 17). In de praktijk functioneren de andere evangeliën echter meer om de informatie uit Mattheüs aan te vullen; het eigen profiel van Mattheüs' portret van Jezus komt minder uit de verf.

Daarmee hangt samen dat de context waarin Mattheüs zijn evan-

gelie schreef buiten beeld blijft. Wat verklaart de felle kritiek die Jezus juist in het evangelie van Mattheüs uit op Farizeeën en Schriftgeleerden? De auteurs merken op dat ook in rabbijnse literatuur geschreven wordt over hypocriete Farizeeën, en dat Jezus met sommige Farizeeën juist bevriend was, zoals met Nicodemus. Jezus keerde zich dus slechts tegen sommige Farizeeën. Maar Mattheüs vertelt niet over die vrienden (dat doen Johannes en Lucas) en laat Jezus juist heel categorisch spreken over 'Farizeeën en Schriftgeleerden'. Dat laat zich het beste verklaren vanuit de situatie waarin Mattheüs schreef: een omgeving (Galilea?) waar Farizee of vroegrabbijnse elites de dienst uitmaakten, terwijl leerlingen van Jezus er samenkamen rond het geloof in Jezus als opgestane Heer die met gezag de wil van God had onderwezen (zie publicaties van Eric Ottenheijm).

Overeenkomsten

Deze kanttekeningen doen niet af aan de belangrijkste bijdrage van dit boek: de auteurs laten zien dat Jezus' onderwijs vaak overeenkomt met andere Joodse bronnen, en dus niet tegenover een bepaald beeld van 'het jodendom' moet worden geplaatst. Ze leren ons Jezus te zien, niet door de bril van onze westerse cultuur, maar door de bril van de Joodse wereld waarin Jezus zijn onderwijs gaf.

N.a.v. Mart-Jan Paul, m.m.v. Kees de Vreugd, *Mattheüs. Bijbelverklaring met Joodse en archeologische achtergronden*, uitg. Labarum Academic, Apeldoorn 2025, 427 blz., € 29,95, e-book € 17,99.